

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Poboljšanje uspješnosti nacionalnih dvojnih sustava obrazovanja”

(samoinicijativno mišljenje)

(2016/C 013/10)

Izvjestiteljica: Dorthe ANDERSEN

Dana 19. veljače 2015., sukladno pravilu 29. stavku 2. svojeg Poslovnika, Europski gospodarski i socijalni odbor odlučio je sastaviti samoinicijativno mišljenje o temi:

„Poboljšanje uspješnosti nacionalnih dvojnih sustava obrazovanja”

(samoinicijativno mišljenje).

Stručna skupina za zapošljavanje, socijalna pitanja i građanstvo, zadužena za pripremu rada Odbora o toj temi, Mišljenje je usvojila 1. rujna 2015.

Europski gospodarski i socijalni odbor Mišljenje je usvojio na svom 510. plenarnom zasjedanju održanom 16. i 17. rujna 2015. (sjednica od 16. rujna 2015.), sa 206 glasova za, 1 protiv i 8 suzdržanih.

1. Zaključci i preporuke

1.1. Kriza je teško pogodila mlade Euroljane u više država članica, uzrokujući goleme ljudske, društvene i gospodarske troškove. Međutim, viša stopa nezaposlenosti mlađih nije ništa novo i upućuje na neke strukturne probleme koji otežavaju prijelaz iz škole u profesionalni život.

1.2. Uspješni sustavi naukovanja i drugih kvalitetnih oblika učenja kroz rad mogu olakšati prijelaz mlađih muškaraca i žena iz škole u profesionalni život.

1.3. EGSO naglašava da ne postoji „jedinstveni najbolji model“ dvojnog obrazovanja; potrebno je promicati visokokvalitetno dvojno obrazovanje koje je učinkovito.

1.4. *Europska razina*

1.4.1. EGSO smatra da je potreban europski instrument za ocjenjivanje kvalitete koji bi bilježio napredak i učinke reformi koje države članice provode kako bi poboljšale uspješnost sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te dvojnog obrazovanja.

1.4.2. EGSO preporučuje da Komisija – zajedno s relevantnim partnerima – razvije instrumente za praćenje i prikupljanje podataka, ocijeni što je djelotvorno u državama članicama i utvrdi ključne elemente sustava dvojnog obrazovanja koji dobro funkcioniraju. Cilj je mjeriti i ocjenjivati što je učinkovito kako bi se zajamčila kvaliteta sustava obuke i istaknula povezanost između dvojnog obrazovanja i zapošljavanja.

1.4.3. Visokokvalitetne strukovne vještine i kvalifikacije primjerene tržištu rada u budućnosti će također predstavljati ključni segment tržišta rada i europske konkurentnosti. EGSO stoga predlaže da EU odredi konkretni cilj za SOO i dvojno obrazovanje koji bi predstavljaо korak prema boljim mogućnostima zapošljavanja mlađih. On bi mogao biti dio obnovljene strategije Europa 2020. te EGSO stoga poziva Komisiju da ispita mogućnosti s tim u vezi.

1.4.4. EGSO smatra da bi cilj EU-a za strukovno obrazovanje i osposobljavanje, kao i prikupljanje podataka mogli pomoći državama članicama da unaprijede razinu obrazovanja i osiguraju da iskustvo mlađih ljudi u obrazovnom sustavu bude pozitivno te da po završetku školovanja posjeduju vještine koje su na tržištu rada potrebne.

1.5. Države članice i socijalni partneri

1.5.1. EGSO preporučuje da države članice koje ne posjeduju učinkovite dvojne sustave obrazovanja istraže koliki bi bili troškovi razvijanja takvih sustava, uzimajući u obzir koristi koje bi to imalo za konkurentnost poduzeća i mogućnosti zapošljavanja mladih.

1.5.2. EGSO ističe važnost partnerstava između škola, centara za osposobljavanje, sindikata i poslovne zajednice. Socijalni partneri igraju odlučujuću ulogu u svim fazama uspješnih dvojnih sustava obrazovanja (osmišljavanje, provedba, praćenje, ocjenjivanje itd.). Jačanje i bolja upotreba socijalnog dijaloga na svim razinama može biti učinkovit instrument za poboljšanje kvalitete dvojnog obrazovanja te ga može učiniti privlačnijim.

1.5.3. EGSO poziva države članice da uvedu ili redovito revidiraju profesionalni razvoj učitelja, mentora i instruktora na području SOO-a, posebice instruktora obuke u poduzećima, s obzirom na to da su oni ključni za poboljšanje uspješnosti sustava SOO-a.

1.5.4. EGSO ističe važnost koju imaju poslodavci te vjeruje da će poslodavci, uključujući MSP-e, u većoj mjeri sudjelovati u programima naukovanja kada oni budu istinski odgovarali njihovim potrebama i kada bude postojala dobra povezanost sa školama. Narednih bi se godina trebalo usredotočiti na uspostavu dvojnih sustava obrazovanja koji poslodavcima omogućuju da u njima sudjeluju na troškovno učinkovit način te da za njih preuzmu veću odgovornost.

1.5.5. EGSO preporučuje da europski socijalni partneri nastave sa svojim radom na tom području u okviru svog autonomnog programa rada.

2. Uvod – trenutna situacija u Europi

2.1. Ekonomска kriza u Europi kako je pogodila mlade. Bez posla je 4,5 milijuna mladih u dobi od 15 do 24 godine⁽¹⁾, iako za neke države EU-a visoka nezaposlenost mladih nije ništa novo, već se samo pogoršala uslijed krize. Stopa nezaposlenosti mladih u EU-u je više nego dvostruko veća od stope nezaposlenosti odraslih – 20,9 % naspram 9,8 %. Otprilike sedam milijuna mladih Europoljana nije zaposleno, niti je uključeno u programe obrazovanja ili osposobljavanja (engl.: NEET)⁽²⁾. Uz vrlo slabe kratkoročne gospodarske izglede, nezaposlenost mladih je u nekim državama članicama dosegla ekstremne razine, uzrokujući goleme ljudske, društvene i ekonomske troškove.

2.2. Nezaposlenost mladih je i prije krize bila viša nego nezaposlenost odraslih osoba. To upućuje na strukturni problem u uspostavljanju boljih poveznica između sustava obrazovanja i osposobljavanja i tržišta rada. U prilog tome govori i činjenica da mnoge zemlje imaju visoku nezaposlenost mladih, dok istodobno poslodavci imaju poteskoća u pronalaženju zaposlenika s odgovarajućim vještinama.

2.3. Ta situacija iziskuje nov pristup kojim bi se poboljšale osnove zapošljavanja i rasta s ciljem razvijanja visokokvalitetnih strukovnih vještina i kvalifikacija primjerenih tržištu rada te tržišta rada koja dobro funkcioniраju.

2.4. Međutim, postoje značajne razlike među državama članicama EU-a s obzirom na njihova iskustva u uključivanju mladih u tržište rada.

⁽¹⁾ Eurostat, ožujak 2015.: Podaci o nezaposlenosti mladih.

⁽²⁾ Eurostat [tesem150], 2014.

2.5. U mnogim zemljama osobe sa strukovnim obrazovanjem čine većinu zaposlenika u privatnom sektoru, ali također igraju značajnu ulogu u dijelovima javnog sektora. Danas je otprilike polovica učenika srednjih škola diljem Europe uključena u programe SOO-a, a približno četvrtina njih uključena je u programe koji kombiniraju učenje u školi i učenje kroz rad⁽³⁾. Ipak, ključni izazov je da se strukovno obrazovanje i osposobljavanje učini privlačnijim zahvaljujući povećanju njegove kvalitete i značaja.

2.6. EGSO je u nizu mišljenja⁽⁴⁾ već istaknuo važnost stvaranja odgovarajućih uvjeta za mlade, s ciljem da se prijelaz iz obrazovanja u profesionalni život olakša povećanjem prilika za različite oblike dvojnog obrazovanja u sklopu visokokvalitetnoga SOO-a.

2.7. EGSO smatra da je važno održati dinamičnost i osigurati da države članice, zajedno sa socijalnim partnerima, prilagode svoje sustave SOO-a uključujući u njih komponente dvojnog učenja.

3. Razumijevanje definicija – dvojni sustavi obrazovanja u Europi

3.1. U fokusu ovog mišljenja su dvojni sustavi obrazovanja u području SOO-a. Dvojno obrazovanje vrlo je općenit pojam koji obuhvaća različite nacionalne modele. U skladu s definicijom Europskog centra za razvoj strukovnog obrazovanja (Cedefop), dvojno obrazovanje obuhvaća obrazovanje ili osposobljavanje u sklopu kojeg se dio obuke provodi u školi ili centru za osposobljavanje, a dio na radnom mjestu. Dvojnost se odnosi na metode učenja (škole ili pružatelji SOO-a i poduzeća koja provode osposobljavanje zajedno su dužni osigurati teorijsku i praktičnu obuku) i na dvojnost aktera (javni i privatni).

3.2. Sve države članice imaju sustave koji obuhvačaju komponentu obuke na radnom mjestu, no njihova se kvaliteta, rezultat i opseg razlikuju⁽⁵⁾. Primjerice, koliko se vremena provodi na radnom mjestu? Postoji li ugovor između učenika i poslodavca? Je li učenik plaćen? Koja je uloga socijalnih partnera?

3.3. Ne postoji jedinstveni ili „najbolji” model, a razvijanje dvojnih sustava ovisi o brojnim gospodarskim i društvenim okolnostima.

3.4. Danas postoje tri glavna pristupa na području strukovnog obrazovanja i osposobljavanja:

- naukovanje naizmjence kombinira osposobljavanje u poduzeću i školsku nastavu te se njime stječu nacionalno priznate kvalifikacije. Obično između poslodavca i naučnika postoji ugovorni odnos, pri čemu je naučnik plaćen (npr. u Austriji, Danskoj i Njemačkoj),
- školsko strukovno obrazovanje i osposobljavanje koje uključuje osposobljavanje na radnom mjestu. To obuhvaća kraća razdoblja osposobljavanja na poslu (npr. pripravnštvo i stručnu praksu) kao obavezan ili izborni dio programa SOO-a. Programom se stječu formalne kvalifikacije,
- školski programi.

3.5. Ključni element je uska povezanost između radnog mjeseta i sinergija koje se razvijaju između učenika, teorijskog temelja te praktičnog učenja i razvoja na radnom mjestu.

⁽³⁾ Evropska komisija, Izvješće o obrazovanju i osposobljavanju, studeni 2014.

⁽⁴⁾ Na primjer:

- Mišljenje EGSO-a „Kako visokoškolsko strukovno obrazovanje i osposobljavanje učiniti privlačnijim” (SL C 68, 6.3.2012., str. 1.),
- Mišljenje EGSO-a „Kvalitativni okvir za pripravnštvo” (SL C 214, 8.7.2014., str. 36.),
- Mišljenje EGSO-a „Zapošljivost mladih – prilagođavanje osposobljavanja potrebama industrije u doba štednje” (SL C 311, 12.9.2014., str. 7.),
- Mišljenje EGSO-a „Mjere zapošljavanja mladih – najbolje prakse” (SL C 424, 26.11.2014., str. 1.).

⁽⁵⁾ Studija Europskog parlamenta, Dvojno obrazovanje: moguće rješenje problema, lipanj 2014.

4. Pozadina europske politike

4.1. Europsko vijeće se na zasjedanju 27. i 28. lipnja 2013.⁽⁶⁾ dogovorilo o novoj strategiji za borbu protiv nezaposlenosti mladih koja uključuje i cilj promicanja „visokokvalitetnog naukovanja i učenja temeljenog na radu“. Dvadeset dvije države članice primile su specifične preporuke kako bi prilagodile svoje sustave strukovnog obrazovanja i osposobljavanja, stavljujući veći naglasak na komponentu osposobljavanja temeljenog na radu i visokokvalitetno naukovanje za mlade.

4.2. Na razini EU-a poduzet je niz mjera. Na primjer, usvojeno je Jamstvo za mlade, sredstva Europskog socijalnog fonda dodijeljena su za razvoj naukovanja na nacionalnoj razini, uključujući dvojne sustave obrazovanja, te je osnovan Europski savez za naukovanje.

4.3. U svom Okviru djelovanja za zapošljavanje mladih⁽⁷⁾ iz lipnja 2013. europski socijalni partneri su također istaknuli važnost modela učenja temeljenog na radu, poput dvojnih sustava učenja.

4.4. Latvijsko predsjedništvo je u okviru revizije Izvješća iz Brugesa podržalo pet ciljeva. Prvi od njih bit će promicanje učenja temeljenog na radu, s posebnim naglaskom na osposobljavanju u vidu naukovanja⁽⁸⁾.

5. Dvojno obrazovanje kao most prema profesionalnom životu

5.1. Studije koje su proveli Europski centar za razvoj strukovnog obrazovanja (Cedefop) i Europska komisija, primjerice, ukazuju na pozitivnu vezu između sustava strukovnog obrazovanja i osposobljavanja temeljenih na dvojnom obrazovanju i zapošljavanju mladih⁽⁹⁾.

5.2. Iskustvo i brojke su jasni. Zemlje koje imaju relevantne i privlačne sustave strukovnog osposobljavanja temeljene na načelima dvojnog obrazovanja imaju bolje rezultate kad je riječ o integraciji mladih na tržište rada. Neke zemlje, poput Austrije, također pružaju dobre primjere mogućnosti obrazovanja za mlade u nepovoljnem položaju, kao što je pomoći pri zapošljavanju ili sigurnosna mreža za naučnike.

5.3. Uspješan dvojni sustav obrazovanja mladima pruža početno radno iskustvo te oni zahvaljujući tome postaju zanimljiviji poduzećima i budućim poslodavcima. U Njemačkoj više od dvije trećine naučnika po završetku naukovanja ostaje kod istog poslodavca⁽¹⁰⁾. U Danskoj brojke⁽¹¹⁾ pokazuju da su osobe koje završe program strukovnog obrazovanja i osposobljavanja među onima koji u slučaju otkaza najbrže nalaze novi posao, a velik broj njih osniva i vlastita poduzeća.

5.4. Ipak, mnogi mladi ljudi i njihovi roditelji SOO i naukovanje ne smatraju tako privlačnim kao akademsko obrazovanje, ili ih vide samo kao pripremu za tradicionalne radničke poslove. Ono što zaboravljuju je „konkurentno znanje“ koje se može steći dvojnim obrazovanjem te zahvaljujući kojem mladi nemaju samo jednu moguću karijeru, već stječu i konkurentno znanje koje mogu dalje razvijati.

5.5. Trebalo bi razmotriti uvođenje cilja EU-a za udio učenika u SOO-u i dvojnom obrazovanju u sklopu revidirane strategije Europa 2020. Time bi se omogućilo da se više pozornosti posveti velikoj zapošljivosti i komponenti uključivosti dvojnog obrazovanja i naukovanja. Time bi se omogućilo da se više pozornosti posveti velikoj zapošljivosti i komponenti uključivosti dvojnog obrazovanja i naukovanja.

5.6. Taj cilj treba biti ambiciozan, s obzirom na to da je pozitivna veza sa zapošljavanjem dokazana, te treba uzeti u obzir buduću potražnju na tržištu rada za srednje kvalificiranim radnicima.

⁽⁶⁾ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-104-2013-EXT-1/hr/pdf>

⁽⁷⁾ https://www.etuc.org/sites/www.etuc.org/files/201306_Framework_of_Actions_Youth_Employment_1.pdf

⁽⁸⁾ Zaključci latvijskog predsjedništva, Riga, 22. lipnja 2015.

⁽⁹⁾ Na primjer: Učinci strukovnog obrazovanja i osposobljavanja na tržište rada u Europi (*Labour market outcomes of VET in Europe*), Cedefop, 2013.; Pregled obrazovanja i osposobljavanja (*Education and training Monitor*), Europska komisija, 2014.; Učenje za posao – pregled strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (*Learning for Jobs, reviews of VET*), OECD, 2010.

⁽¹⁰⁾ Germany trade & invest, Njemačka industrijska i trgovinska komora (DIHK), Savezno ministarstvo obrazovanja i istraživanja, Institut za istraživanje tržišta rada i zapošljavanja (IAB), Savezni statistički ured, 2013.

⁽¹¹⁾ <http://www.da.dk/bilag/AMR09%2CArbejdsmarkedssrapport%202009.pdf>

5.7. Škole, centri za osposobljavanje, poduzeća, socijalni partneri i političari trebaju poduzeti zajedničke napore kako bi se povećala privlačnost i poboljšao imidž te vrste obrazovanja. Škole za strukovno obrazovanje i osposobljavanje trebaju se brže prilagođavati promjenjivim potrebama tržišta rada i gospodarstva. Trebalo bi poticati natjecanja u vještinama i uzore kako bi se predstavile vještine ili škole te pobudilo zanimanje mladih. Povezivanjem s visokoškolskim obrazovanjem – kako učenici i njihovi roditelji naukovanje ne bi vidjeli kao slijepu ulicu – ili jačanjem programa EU-a za unutarnju mobilnost, kao što je Erasmus+, mogla bi se povećati privlačnost tih oblika obrazovanja.

5.8. Kvalitetne i pravovremene usluge profesionalnog usmjeravanja i savjetovanja ključne su za bolje razumijevanje i bolji imidž dvojnih sustava obrazovanja.

5.9. Učitelji također doprinose većoj privlačnosti dvojnih sustava obrazovanja te imaju izravan utjecaj na predodžbu mladih o SOO-u. Posao učitelja u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju također bi trebao biti viđen kao privlačna mogućnost. Jedan od načina da se to postigne je da se zajamči stalno ažuriranje profesionalnih i pedagoških vještina učitelja u SOO-u te bolja suradnja između škola i poduzeća zahvaljujući kojoj bi učitelji bili u toku s potrebama poduzeća, aktualnim poslovnim praksama, novim tehnologijama itd.

5.10. U dvojnom bi sustavu nazočnost kvalificiranog i motiviranog zaposlenika koji bi imao ulogu mentora ili instruktora unutar poduzeća trebalo predstavljati osnovni zahtjev u pogledu jamčenja kvalitete. Veću pažnju treba posvetiti odgovornosti instruktora unutar poduzeća. Jasniji i detaljniji opisi vještina koje se programom stječu mogu doprinijeti većoj kvaliteti učenja kroz rad.

6. Kontinuirano praćenje i ocjenjivanje sustava i politika strukovnog obrazovanja i osposobljavanja temeljeno na konkretnim podacima

6.1. Provedeno je već više studija koje pokazuju da su, primjerice, njemački, švicarski i austrijski dvojni sustavi obrazovanja uspješni jer mladima pružaju odgovarajuću obuku i dobru polazišnu poziciju za ulazak u profesionalni život. Međutim, ne postoji „jedinstveni najbolji model“ – cilj je utvrditi uspješne strukture i prakse.

6.2. Transparentnije informacije o uzrocima, sadržaju i rezultatima mogle bi biti korisne za utvrđivanje ključnih elemenata svojstvenih uspješnim dvojnim sustavima obrazovanja. Iako većina država članica i Cedefop prikupljaju podatke o zapošljivosti osoba koje završe program SOO-a, te bi informacije trebalo više koristiti kako bi se sustavi, uključujući dvojne sustave obrazovanja, poboljšali.

6.3. Primjerice, udio učenja kroz rad mogao bi poslužiti kao varijabla za EU-ovu referentnu vrijednost za zapošljivost. Europskom referentnom vrijednosti za dvojno obrazovanje mogla bi se istaknuti povezanost dvojnih sustava obrazovanja i zapošljavanja mladih. Podaci za takvu referentnu vrijednost mogli bi se prikupljati svake godine anketom o radnoj snazi.

6.4. U suradnji sa Cedefopom, Eurostat (Eurobarometar) bi mogao provesti sustavniju studiju o mladima koji su završili program strukovnog obrazovanja i osposobljavanja te posjeduju vještine koje se traže, kao i o tome kako im je dvojno osposobljavanje u poduzećima pomoglo da te vještine steknu.

6.5. Prikupljanje usporedivih nacionalnih podataka na temelju kojih bi se mogla ocijeniti uspješnost zemalja u pogledu provedbe i rezultata različitih dvojnih sustava obrazovanja u Europi također bi moglo biti korisno. Cedefop, Eurostat i Komisija već prikupljaju podatke u sklopu strategije ET 2020. i Kopenhaške strategije, no EU-u je potreban dosljedan instrument koji će bilježiti napredak kao i učinke reformi koje brojne države članice trenutno provode kako bi povećale uspješnost i kvalitetu nacionalnih sustava SOO-a.

EGSO predlaže da instrument za ocjenjivanje kvalitete bude usmjeren barem na sljedeća pitanja u pogledu politike:

— Kako i zašto dvojno obrazovanje dovodi do većeg zapošljavanja?

- Dovodi li dvojno obrazovanje do smanjenja napetosti na tržištu rada, u vidu kraćih razdoblja nezaposlenosti i bolje usklađenosti vještina i radnih mjestâ?

— Na koji način dvojno obrazovanje može dovesti do povećanja mobilnosti, unutar sektora i među različitim sektorima?

6.6. Niz razmjerno jednostavnih kronoloških parametara mogao bi poslužiti kao ishodište za kvalitativnije analize te bi se njime istodobno mogao pratiti napredak koji svaka zemlja postiže u procesu prilagođavanja sustava SOO-a načelima i prednostima dvojnog obrazovanja. Platforma podataka te vrste mogla bi doprinositi i radu Europskog saveza za naukovanje, kao i radu na referentnom okviru EQAVET (Europski referentni okvir za osiguranje kvalitete strukovnog obrazovanja i ospozobljavanja).

7. Poboljšanje uspješnosti nacionalnih dvojnih sustava obrazovanja i uključivanje poduzeća u taj proces

7.1. Mnogo se pitanja još uvijek ne shvaća ozbiljno, na primjer u vezi s kvalitetom ospozobljavanja i njegovom primjerenosću potrebama poduzeća.

7.2. Naukovanja igraju važnu ulogu u zadovoljavanju potreba poduzeća u pogledu vještina, a istodobno pomažu mladim ljudima da se uključe na tržište rada. Poslodavcima pružaju brojne prednosti, kao što su bolja usklađenost vještina zahvaljujući ospozobljavanju unutar poduzeća te nova znanja i perspektive. Punopravno naukovanje podrazumijeva niz prava i obveza svih uključenih.

7.3. Poduzeća na to trebaju gledati kao na ulaganje u buduće kvalificirane ljudske resurse i preuzeti odgovornost da uistinu obuče mladu osobu. Međutim, da bi poduzeća, uključujući MSP-e, na naukovanja gledala kao na ulaganje, potrebno im je omogućiti da u većoj mjeri sudjeluju u programima, uključujući i izradu kurikulumâ.

7.4. Neki se poslodavci boje da će trošak ospozobljavanja naučnika biti veći od koristi, no takav stav treba promijeniti. Analiza troškova i koristi za Švicarsku pokazuje da je produktivni doprinos naučnika veći od troškova ospozobljavanja (uključujući naučničku plaću) za više od 6 000 eura po naukovajujućem (¹²), a studiju troškova i koristi naukovanja trenutno provodi i BUSINESSEUROPE.

7.5. U nekim su zemljama uspostavljeni fondovi za podjelu troškova, pri čemu poduzeća u fond uplaćuju izvjesnu svotu kao nadoknadu za vrijeme provedeno u školi ili troškove prijevoza (u Danskoj, *Arbejdsgivernes uddannelsesbidrag*). Poduzeća u Austriji dobivaju bonus za obučene naučnike koji dobiju dobru ocjenu. U Austriji postoji model podjele troškova (Vorarlberg) u okviru kojeg poduzeća uplaćuju 0,2 % naučničke plaće u fond za ospozobljavanje. Nakon 18 mjeseci obuka se ocjenjuje i poduzeća koja nude dobro naukovanje primaju naknadu u obliku bonusa.

7.6. Međutim, odnos između troškova i koristi može varirati ovisno o sektoru i sustavu SOO-a. Nacionalne sustave obrazovanja stoga treba stalno ocjenjivati i, po potrebi, prilagođavati kako bi se osiguralo da oni doprinose konkurentnosti Europe. U tome državama članicama također može pomoći više usporedivih i kvalitetnih alata za procjenu.

7.7. Jednako je važno pouzdano jamstvo kvalitete i ocjenjivanje naukovanja i dvojnih programa ospozobljavanja, a u tome socijalni partneri mogu imati važnu ulogu. Socijalni partneri moraju prije svega biti uključeni u izradu nacionalnih odredbi u pogledu dvojnog obrazovanja te koristeći tradicionalne oblike kolektivnih pregovora mogu doprinijeti jamčenju kvalitete naukovanja i drugih sustava temeljenih na radu. Sindikati i njihovi predstavnici također mogu u većoj mjeri doprinijeti ospozobljavanju mlađih i njihovo dobrobiti unutar poduzeća.

Bruxelles, 16. rujna 2015.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Henri MALOSSE

(¹²) Izvješće organizacije EENEE o politici 3/2012., studeni 2012., „Naukovanje može biti profitabilno i za poduzeća i za naučnike“ (*Apprenticeship Training Can Be Profitable for Firms and Apprentices Alike*), Stefan C. Wolter, Sveučilište u Bernu